

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Пізняк Т.І., к.е.н., доц.

Сумський національний аграрний університет

Сучасний екологічний стан України та тенденції його зміни обумовлюються перш за все діяльністю економічних суб'єктів. Незважаючи на окремі досягнення в регулюванні екологічної політики, загальна ситуація продовжує погіршуватись, що призводить до подальшого розвитку екологічної кризи. Провідною причиною такого становища є низька ефективність використовуваних інструментів екологічного контролю та управління, як з боку держави, так і на підприємствах, котрі переважно засновані на примусових адміністративних методах.

Відтак, все більш нагальним стає пошук нових механізмів зменшення антропогенного впливу на навколишнє природне середовище. Такими механізмами є поширення екологічної відповідальності бізнесу та впровадження екологічного менеджменту інтегрованих в загальний господарський механізм функціонування підприємства.

Необхідно констатувати, що існує необхідність у подальшому удосконаленні теоретико-методичних принципів та механізмів формування та реалізації різних видів екологічного аудиту в різних секторах економіки з урахуванням мотивів та стимулів його впровадження сільськогосподарськими підприємствами.

Сутність сучасних якісних змін у підходах до розв'язання екологічних проблем полягає в поступовій відмові від домінування традиційних адміністративно-командних методів управління та гармонійному поєднанні їх із сучасними ринково орієнтованими економічними механізмами екологічного регулювання. Характерними особливостями даного процесу є :

- зростання екологічної відповідальності підприємств внаслідок стимулювання приватної ініціативи та виникнення глобальних екологічно чутливих ринків;

- перехід підприємств від пасивної позиції у вирішенні екологічних проблем, визначеної вимогами державного екологічного контролю, до активної позиції, що визначається значною мірою власними екологічними цілями та задачами;

- розширення кордонів ініціативної екологічної діяльності підприємств, перенесення пріоритетів екологічного контролю результатів господарської діяльності (з «кінця труби») безпосередньо на джерела відновлення та утворення негативного впливу на навколишнє природне середовище ;

- встановлення прямого взаємозв'язку екологічної діяльності з

можливостями залучення інвестицій, розвитком виробництва, збереженням ресурсів, зниженням екологічних втрат, а також підвищенням якості продукції та її конкурентоспроможності;

- відкрита декларація підприємством екологічних цілей, задач та досягнутих у відповідності до них результатів;

- активне співробітництво зі всіма зацікавленими в екологічних аспектах діяльності підприємства сторонами (від інвесторів, акціонерів, партнерів, постачальників до споживачів, конкурентів, органів державної влади).

Так, екологічний менеджмент визначають як внутрішньо мотивовану ініціативну і результативну діяльність економічних суб'єктів, спрямовану на досягнення її власних екологічних цілей та програм. Основна мета екологічного менеджменту полягає в зменшенні впливу на навколишнє природне середовище в процесі господарської діяльності та, як наслідок, мінімізації потенційно можливих збитків та ризиків. У свою чергу, система екологічного менеджменту, що є частиною загального менеджменту підприємства, включає організаційну структуру, планування, розподіл відповідальності, практичну діяльність, процеси та ресурси, необхідні для досягнення цілей екологічної політики та її коригування. При цьому екологічну політику можна представити як визначену підприємством сукупність намірів та принципів щодо екологічних показників його діяльності, що створюють основу для розроблення конкретних цілей та задач.

В Україні нормативно-методична база формування системи екологічного аудиту перебуває у стадії становлення – прийнятий закон «Про екологічний аудит» (2004 р.) , розроблені «Методичні рекомендації щодо підготовки, здійснення та оформлення звіту про екологічний аудит». Однак методологічна база та особливості її проведення недостатньо повно розроблені за галузевими та територіальними ознаками, що обумовлює актуальність проведення досліджень у даному напрямі.

Тож у Законі України «Про екологічний аудит» він трактується як документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи управління навколишнім природним середовищем та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту. Екологічний аудит в Україні проводиться з метою забезпечення додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища у процесі господарської та іншої діяльності.

Екологічний аудит допомагає поліпшити відносини між природокористувачами, природоохоронними органами контролю і

населенням, а також сприяє економії ресурсів, допомагає керівництву підприємства у прийнятті управлінських рішень з інтенсифікації і ефективного розвитку виробництва та формує основу для оцінки ефективності природоохоронних заходів. Тому варто звернути увагу на те, що сфера застосування й роль екологічного аудиту достатньо багатогранні:

- екологічний аудит як організаційно-управлінський інструмент забезпечує екологічну безпеку підприємства;

- екологічний аудит як інструмент державного забезпечення екологічної безпеки сприяє підвищенню ефективності екологічного управління об'єктів і територій за умови, якщо його розглядати в загальнодержавному масштабі, коли впроваджена й працює «державна система екологічного аудиту»;

- екологічний аудит як інструмент забезпечення попередження й обмеження збитків екологічних аварій на підприємстві визначає екологічні ризики;

- екологічний аудит як елемент системи екологічного страхування впливає на «економіку» процесу екологічного страхування, тобто на величину страхових сум і тарифів;

- екологічний аудит як новий напрямок діяльності на ринку екологічних послуг, тобто нова сфера для підприємництва, що теж дуже важливо в умовах державних пріоритетів на розвиток малого й середнього бізнесу.

Оскільки критерії екологічного аудиту – це вимоги нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього природного середовища, методики, настанови, організаційні вимоги, керуючись якими екологічний аудитор оцінює докази екологічного аудиту, проводить їх аналіз та готує висновок щодо об'єкта екологічного аудиту. З цих позицій екологічний аудит можна віднести до процедури, що забезпечує розроблення і досягнення цілей екологічної політики підприємства, дотримання природоохоронного законодавства, а також є одночасно складовою механізмом екологічного менеджменту і державного екологічного управління. Така конкретизація сутності і ролі екологічного аудиту дозволяє більш обґрунтовано розглядати його як процес, механізм і як сукупність екологічних та економічних інструментів оцінки зниження впливу на навколишнє природне середовище.

При цьому екологічний аудит можна розглядати поза системою екологічного менеджменту (рис. 1).

Дієздатна ефективна система екологічного менеджменту в цілому та екологічного аудиту зокрема на підприємстві вже на перших етапах свого розвитку здатна привести до істотних еколого-економічних результатів у різних сферах господарювання.

Рис. 1 – Взаємозв'язок екологічного аудиту і менеджменту

Послідовне поліпшення системи екоменеджменту та екоаудиту повинне досягатися в усіх екологічно значущих аспектах діяльності економічних суб'єктів, де це практично досяжно. Функціонування таких механізмів дає можливість підприємству завчасно погодити екологічні цілі й завдання з конкретними фінансовими результатами діяльності й, таким чином, мати гарантію того, що ресурси спрямовуються туди, де їх використання дає найбільшу вигоду, як економічну, так й екологічну.

– Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19–21 червня 2012 року / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 92-95.